ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:
№ БД 5510300-2.31
2021 йил "4" июн

Соғлиқни сақлаш вазирлиги
121-сонли буйруқ
2021 йил "4" июн

КОММУНАЛ ГИГИЕНА
МОДУЛ ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	500000	– Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот
Таълим соҳаси:	510000	– Соғлиқни сақлаш
Таълим йўналиши:	5510300	– Тиббий профилактика иши

Тошкент – 2021

Тузувчилар:

Искандарова Г.Т.	– ТТА, Коммунал ва меҳнат гигиенаси кафедраси мудири, т.ф.д., профессор;
Шерқўзиева Г.Ф.	–ТТА, Коммунал ва меҳнат гигиенаси кафедраси т.ф.н., доцент;
Юсупхўжаева А.М.	–ТТА, Коммунал ва меҳнат гигиенаси кафедраси катта ўқитувчи.

Тақризчилар:

Эрматов Н.Ж.	– ТТА, Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиенаси кафедраси мудири, тиббиёт фанлари доктори, доцент
Исраилова Г.М.	– Врачлар малакасини ошириш институти, Гигиена кафедраси доценти

Модул дастури Тошкент тиббиёт академиясида ишлаб чиқилди.

Модул дастури Тошкент тиббиёт академияси кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2021 йил “26” майдаги “12”-сонли баённома).

Модул дастури Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги тиббиёт ва фармацевтика узлуксиз касбий таълими муассасаларароо Мувофиқлаштириш кенгашининг 2021 йил “13” апрелдаги 3-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2021 йил “4” июндаги 121-сонли буйруғининг 1-иловаси билан модул дастури рўйҳати тасдиқланган.

1. Ўқув модулининг долзарблиги ва олий таълимдаги ўрни

Модул дастури Ўзбекистон Республикаси Давлат таълим стандарти ва бакалавриат таълим йўналиши малака талабларига асосланган ҳолда тузилган. Ушбу дастур асосида замонавий педагогик технологияларни ўқитиш жараёнида қўллаган ҳолда, талабани назарий маълумотидан амалий кўникмаларни бажаришга ўргатиб ва орттирилган кўникмаларни замонавий тиббий технологиялар орқали клиник амалиёт билан уйғунлаштирган ҳолда қўллашга имкон яратади.

«Коммунал гигиена» модули ўқув режанинг умумкасбий модуллар блокига тааллуқли.

«Коммунал гигиена» модули тиббий профилактика иши йўналишининг 3 курс 5-6, 4 курс 7-8, 5 курсларининг 9-10 семестрларида ўқитиш мақсадга мувофиқ. **”Коммунал гигиена”** модулини ўқитиш талабалар томонидан атроф муҳит гигиенаси, микробиология, биокимё, болалар ва ўсмирлар гигиенаси,овқатланиш гигиенаси анатомия фанлардан олинган билим ва кўникмаларга асосланади.

Ушбу дастурда “Коммунал гигиена” модулининг мазмуни, предмети ва мақсад ва вазифалари, ҳамда моҳияти акс эттирилган. Инсон организмига таъсир этувчи атроф муҳитдаги омилларнинг таъсирини ўрганиб, олинган натижалар асосида аҳоли учун энг мувофиқ яшаш, ўқиш, меҳнат қилиш, даволаниш шароитларига, сув таъминоти сув ҳавзаларини санитария муҳофазалаш, атмосфераҳавос, турар жой ва жамоат бинолари, аҳоли турар жойларида физик омилларга доир гигиеник масалаларини ишлаб чиқади. Бўлажак врач гигиенист, эпидемиолог коммунал гигиенага доир билимларига асосланган ҳолда аҳоли ўртасида санитар билимдонликни ошириш бўйича ҳал қилинадиган тадбирларни бажаришга, атроф муҳит омилларини инобатга олиб аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзига доир тушунчаларни шакллантиришга йўналтиради, касалликларни олдини олишда профилактика тадбирларни ташкиллаштириши учун замин яратади.

2. Ўқув модулининг мақсади ва вазифалари

2.1. Модулнинг мақсади – талабаларда коммунал гигиенанинг дастлабки илмий асослари, гигиеник текшириш усуллари ва соғломлаштириш тадбирларининг асосий принципларини талабалар томонидан ўзлаштирилиши таъминлаш ҳисобланади.

2. Модулнинг вазифалари:

Модул талабаларни назарий билимлар, амалий кўникмалаларга услубий ёндашув ҳамда илмий дунёқарашини шакллантириш вазифаларини бажаради:

- коммунал гигиенанинг асослари билан таништириш;

- коммунал гигиенанинг ҳар бир бўлимини асосий хусусиятлари билан таништириш;

- энг долзарб гигиеник ва экологик муаммолар билан таништириш;

- гигиеник текшириш усуллари билан таништириш асослари;

-одам организми ва атроф муҳит билан ўзаро таъсирланиш асослари, гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асослари билан таништириш;

- инсон организмига атроф муҳит омиллари салбий таъсирини камайтиришга йўналтирилган профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш асослари билан таништиришдан иборат;

- тиббий-биологик, ташқи муҳит омиллари ва экологик омилларнинг зарарли таъсирини бартараф қилиш мақсадида зарурий гигиеник меъёрлар, қоидаларни амалиётга тадбиқ этиш кўникмаларини ҳосил қилиш;

- талабанинг мантиқий фикрлаш қобилиятини ўстиришга қаратилган стандартга мос амалий кўникмаларни ассистент-талаба, талаба-фантом услубида автоматизм даражасига етказиш;

- атроф муҳитнинг зарарли омилларни таъсирини камайтириш бўйича соғломлаштирувчи чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва кўникмаларини амалиётга тадбиқ этиш кўникмаларини шакллантириш.

2.3. Модул бўйича талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:

Талаба:

6 семестр якунида:

- коммунал гигиена модулининг ривожланиш босқичлари ва усуллари;
- коммунал гигиена шифокорининг профессионал хизматлари;
- коммунал гигиена шифокор касбига малакавий ва аҳлоқий талаблар;
- аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадида ичимлик сувига ва сув ҳавзаларига боғлиқ бўлган турли касалликларини олдини олиш, ичимлик суви ва сув ҳавзаларини экологик ҳолатни баҳолаш;
- аҳоли яшаш жойларида санитария шароитларни хусусан сув таъминотини яхшилаш учун керак бўладиган гигиеник меёрларни ва профилактик тадбирлар коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
- сув ҳавзаларини санитария муҳофазалашдаги профилактик чора тадбирларнинг ўрни
- коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси;

- операцион тизимлар, электрон почта, конференциялар ва тақдимотларни ташкиллаштириш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши;***
- коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
- коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси;
- коммунал гигиена, ичимлик суви гигиенаси ва сув ҳавзаларини санитария муҳофазалаш гигиенаси бўлимларининг мақсади ва вазифаларини;
- ичимлик суви ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини;
- ичимлик сувининг организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни;
- гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини;- ***билиши ва улардан фойдалана олиши***;
- ичимлик суви, сув таъминоти маънбаларидан,сув ҳавзалари сувидан ва чиқинди сувлардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш;
- ичимлик суви таъминоти маънбалари, водопровод иншоатларида, чиқинди сувларни тозалаш станцияларида давлат санитария назорати текширувини режалаштириш;
- ичимлик суви,сув таъминоти маънбаларидан, сув ҳавзалари сувидан ва чиқинди сувлардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш;
- ичимлик суви таъминоти ва сув ҳавзалари гигиенаси бўйича экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора –тадбирларни ишлаб чиқиш;
- аҳоли ўртасида ичимлик суви ва сув ҳавзаларига боғлиқ масалалар бўйича санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш;
- сув таъминоти маънбаларини ва сув ҳавзаларини санитария муҳофазалаш бўйича профилактик чора- тадбирларни ишлаб чиқиш;
- сув таъминоти маънбаларини ва сув ҳавзаларини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш;
- водопровод иншоатларини ва чиқинди сувларни тозалаш станцияларини санитар текшириш ва тавсифлашни;
- лаборатория текширишлари учун турли манбалардан сув намуналарини олиш, сувнинг органолептик хоссаларини аниқлашни;
- аҳолини ичимлик сувига ва сув ҳавзаларига боғлиқ экологик хавф мониторингини ўтказиш бўйича ***малакаларига(шу жумладан амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***

8 семестр якунида:

- аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадида атмосфера ҳавосига боғлиқ бўлган турли касалликларини олдини олиш, экологик ҳолатни баҳолаш;
- аҳоли яшаш жойларида санитария шароитларни яхшилаш учун керак бўладиган гигиеник меёрларни ва профилактик тадбирлар коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
- атмосфера ҳавоси ва турар жой ва жамоат бинолари гигиенасини ўрганишнинг мақсади, вазифаси;
- атмосфера ҳавоси гигиенасида коммунал гигиена врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини
- маъмурий худудда жойлашган атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи маънбалар ва коммунал объектларни (турар жой ва жамоат бинолари) давлат санитария назоратидан ўтказишни
- ЎзР тиббиёт соҳасининг ривожланиш стратегияси ва бошқарув тузилмаси (концепция, тамойиллар, асосий йўналишлари) ҳақида;
- соғлиқни сақлаш тизими ва уларда олиб борилаётган ислоҳотлар ҳақида;
- соғлиқни сақлашни ривожлантиришнинг асосий сиёсий тамойиллари, стандартлари, истиқболлари тўғрисида;
- касалликларнинг профилактикаси жараёнида компьютер технологияларининг ўрни, асосий элементлари, Интернет воситалари, ахборотлар қидириш, маълумотларни сақлаш ҳақида;
- операцион тизимлар, электрон почта, конференциялар ва тақдимотларни ташкиллаштириш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши;***
- коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
- атмосфера ҳавоси гигиенаси бўлимининг мақсади, вазифаси;
- назорат объектлари (атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи маънбалар,турар жой ва жамоат бинолари), коммунал гигиена бўйича врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларни давлат санитария назоратидан ўтказишни;
- атмосфера ҳавосининг гигиенаси, турар жой ва жамоат бинолари гигиенаси бўлимларининг мақсади ва вазифаларини;
- атмосфера ҳавоси ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини;
- турар жой ва жамоат бинолари микроиқлими кўрсаткичларининг инсон организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни;
- гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини;
- атмосфера ҳавосида ифлослантирувчи моддаларнинг гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асосларини ***билиши ва улардан фойдалана олиши***;

- атмосфера ҳавосидан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш;
- турар жой биноларининг қурилишида янги қурилиш материаллари қўллаш даврида модулнинг замонавий вазифалари, санитария ва коммунал гигиена соҳасида давлат санитария назорати амалиёти илмий асослари гигиеник меёрлаштириш йўлида тадқиқотларни кенгайиши ва мукамаллаштирилиши соҳасида;
- турар жой ва жамоат бинолари гигиенасида давлат санитария назорати текширувини режалаштириш;
- атмосфера ҳавоси ва турар жой жамоат биноларидан ҳаводан, физик омиллардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш;
- атмосфера ҳавосига боғлиқ экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора –тадбирларни ишлаб чиқиш;
- атмосфера ҳавосини санитария муҳофазалаш бўйича аҳоли ўртасида санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш;
- атмосфера ҳавосини санитар-муҳофазалаш бўйича профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш;
- атмосфера ҳавоси ва турар жой, жамоат биноларини санитария ҳолатини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш;
- турар жой ва жамоат бинолари объектларни санитар текшириш ва тавсифлашни;
- хона ҳавосининг микроиқлим кўрсаткичларини ўлчаш ва баҳолашни;
- лаборатория текширишлари учун атмосфера ҳавосидан намуналарини олиш, ҳавонинг ифлосланиш даражасини аниқлашни;
- лаборатория текширишлари учун тупроқ намуналарини олиш ва уларни текширишга тайёрлашни;
- атмосфера ҳавосини экологик хавф мониторингини ўтказиш бўйича ***малакаларига(шу жумладан амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***

10 семестр якунида:

- аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадида табиий ва антрапоген омиллар билан боғлиқ бўлган турли касалликларини олдини олиш, экологик ҳолатни баҳолаш;
- аҳоли яшаш жойларида санитария шароитларни яхшилаш учун керак бўладиган гигиеник меёрларни ва профилактик тадбирлар коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;

- назорат объектларида коммунал гигиена бўйича врачларнинг ДСН бўйича иш юритиш шакл ва усулларини
- маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда огоҳлантирувчи санитария назоратидан ўтказишни
- маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда жорий санитария назоратидан ўтказишни
- ЎзР тиббиёт соҳасининг ривожланиш стратегияси ва бошқарув тузилмаси (концепция, тамойиллар, асосий йўналишлари) ҳақида;
- соғлиқни сақлаш тизими ва уларда олиб борилаётган ислоҳотлар ҳақида;
- соғлиқни сақлашни ривожлантиришнинг асосий сиёсий тамойиллари, стандартлари, истиқболлари тўғрисида;
- касалликларнинг профилактикаси жараёнида компьютер технологияларининг ўрни, асосий элементлари, Интернет воситалари, ахборотлар қидириш, маълумотларни сақлаш ҳақида;
- операцион тизимлар, электрон почта, конференциялар ва тақдимотларни ташкиллаштириш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши;***
- коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
- коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси;
- коммунал гигиена бўйича назорат объектларида врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини
- маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда огоҳлантирувчи санитария назоратидан ўтказишни;
- маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда жорий санитария назоратидан ўтказишни;
- коммунал гигиена ва унинг ҳар бир бўлимининг мақсади ва вазифаларини;
- атроф муҳит ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини;
- атроф муҳит омилларининг организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни;
- гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини;
- атроф муҳит омилларини гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асосларини ***билиши ва улардан фойдалана олиши***;
- атроф муҳит объект (сув, тупроқ, ҳаво, физик омиллар ва х.о.) ларидан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш;
- халқ хўжалиги тармоқларини кимёлаштириш даражасини ривожланиши даврида модулнинг замонавий вазифалари, санитария ва коммунал гигиена соҳасида давлат санитария назорати амалиёти илмий асослари гигиеник

меёрлаштириш йўлида тадқиқотларни кенгайиши ва мукамаллаштирилиши соҳасида;
- коммунал объектларда давлат санитария назорати текширувини режалаштириш;
- ташқи муҳит объект (сув, тупроқ, ҳаво, физик омиллар ва х.о.) ларидан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш;
- экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора – тадбирларни ишлаб чиқиш;
- аҳоли ўртасида атроф муҳитни муҳофазалаш бўйича санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш;
- ташқи муҳитни санитар-муҳофазалаш бўйича профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш;
- атроф муҳит омилларини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш;
- объектларни санитар текшириш ва тавсифлашни;
- хона ҳавосининг микроиқлим кўрсаткичларини ўлчаш ва баҳолашни;
- лаборатория текширишлари учун турли манбалардан сув, тупроқ, чиқинди сув ва атмосфера ҳавосидан намуналарини олиш, уларнинг сувнинг органолептик хоссаларини аниқлашни;
- лаборатория текширишлари учун тупроқ намуналарини олиш ва уларни текширишга тайёрлашни;
- экологик хавф мониторингини ўтказиш бўйича ***малакаларига(шу жумладан амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***

3. Асосий қисм

3.1. Модулдаги маъруза машғулотлари мавзулари ва мазмуни, ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

5-6 семестр:

1-мавзу. Модулининг мақсади, вазифаси, усуллари ва ривожланиш тарихи

Аҳоли турар жойларида ташқи муҳитнинг инсон саломатлигига таъсирини ўрганиш. Аҳоли турар жойларини соғломлаштириш бўйича зарурий санитар меъёр ва профилактик тадбирларни ишлаб чиқиш. Коммунал гигиена соҳасида санитария қонунларининг асосларини ишлаб чиқиш. Ташқи муҳит омилларини инсон организмига таъсирини лаборатор, инструментал, физиологик, статистик ва математик моделлаштириш усуллари билан аниқлаш.

2-мавзу. Ичимлик сувини инсон саломатлигига ва турмуш шароитларига таъсири. Ичимлик суви сифатини меёрлаштиришнинг гигиеник асослари.

Ичимлик сувининг кимёвий таркиби. Сув таркибига боғлиқ бўлган юқумли ва юқумсиз касалликлар. Сув таркибидаги кимёвий моддаларга боғлиқ бўлган геопровинциялар ҳақида маълумотлар. Сув орқали юқадиган юқумли касалликларни юқиш йўллари. Сувни кимёвий таркиби, сувда кимёвий моддаларни меъёрлаштириш принциплари. Сувнинг қаттиқлиги, сувдаги нитрит ва нитратлар миқдори. Сувда хлоридлар ва сульфатларни меъёрлаштириш асослари.

3-мавзу. Ичимлик сувини яхшилаш усулларини гигиеник тавсифномаси

Хўжалик ичимлик сув таминоти тизимида сув сифатини яхшилашнинг асосий усуллари: тиндириш, рангсизлантириш, зарарсизлантириш. Тиндиргичлар тури, уларнинг самарадорлиги. Фильтрлар таснифи, уларни қўллаш усуллари. Сувни тозалашнинг махсус усуллари. Темирсизлантириш усули ва уни қўллаш самарадорлиги. Фторлаш ва фторсизлантириш усуллари. Сувни чучуклаштиришда қўлладиган қурилмалар самарадорлиги. Сувни тозалашда қўлланиладиган қурилмаларни техник ва гигиеник самарадорлиги.

4-мавзу. Сув ҳавзаларини санитария муҳофазаси муаммоларини янгича ҳолати. Сув ҳавзаларининг ифлосланишини муҳофазалаш муаммоларининг юзага келиши. Муаммонинг хориж элларда ривожланиши ва босқичлари. Муаммонинг Ўзбекистон Республикасидаги ҳозирги ҳолати. Сув хавзаларининг ифлосланишининг аҳоли саломатлигига таъсири. Сув ҳавзаларини ифлослантирувчи манбаларнинг қиёсий тавсифи. Сув ҳавзаларини ифлосланиши аҳолининг санитария турмуш тарзига ва саломатлигига таъсири.

5-мавзу. Сув ҳавзаларини ифлосланишдан муҳофаза қилувчи тадбирлар. Канализация ва унинг санитар-эпидемиологик аҳамияти. Сув ҳавзаларининг санитария муҳофазаси. Чиқинди сувларнинг тозалашнинг асосий вазифалари.Чиқинди сувларини механик,биологик ва зарарсизлантириш уларда қўлланиладиган иншоотлари, тозалаш иншоотларининг иш самарадорлигини кўрсатувчи маҳсус кўрсаткичлар. Саноат чиқинди сувлари. Саноат чиқинди сувларини ўзига ҳос хусусияти. Саноат чиқинди сувларини тозалашда санитар техник чора тадбирлар. Канализация шаҳобчалари, уларни соғломлаштириш ва эпидемик касалликларни олдини олишда ахамияти. Канализация тармоқларининг турлари.

6-мавзу.Кимёвий моддаларни сув ҳавзалари сувларида гигиеник меъёрлаштириш принциплари. Сув ҳавзалари сувида кимёвий моддаларнинг руҳсат этилган меъёрларининг (РЭМ) халқ хўжалигидаги аҳамияти. РЭМ тиббиёт соҳасидаги аҳамияти. РЭМ илмий изланиш соҳаларидаги аҳамияти. РЭМ сувнинг органалептик ҳолатида ўрганиш. РЭМ сувнинг ўз-ўзини тозалаш ҳолати таъсирида ўрганиш. РЭМ сувнинг санитария-токсикологик таъсирида ўрганиб, бўсаға

миқдорини аниқлаш. РЭМ математик услублар билан аниқлаш.

7-8 семестр:

7-мавзу. Аҳоли турар жойлари атмосфера ҳавосини ифлосланиш муаммолари. Ўзбекистон Республикасини атмосфера ҳавосини санитария муҳофазаси муаммоларни ўзига ҳос томонлари. Атмосфера ҳавоси гигиенаси бўйича Давлат санитария назорати. Атмосферани ифлослантирувчиларни концентрациясининг санитар гигиеник аҳамияти. Атмосфера ҳавосини ифлосланиш таъсирини ўрганиш усуллари. Атмосфера ҳавосини муҳофаза қилиш бўйича тадбирий чоралар.

8-мавзу. Атмосфера ҳавосини ифлосланишини атроф муҳитга ва аҳоли саломатлигига таъсири. Атмосфера ҳавосининг ифлосланиши ва аҳоли саломатлиги.Ўзбекистон Республикасида атмосфера ҳавосини ифлосланиш ва аҳоли саломатлиги. Атмосфера ҳавосининг ифлосланишининг аҳоли саломатлигига ўткир ва сурункали таъсири, ундан келиб чиқадиган касалликлар. Атмосфера ҳавосининг ифлосланишининг аҳоли саломатлигига тўғридан-тўғри (бевосита) ва билвосита таъсири. Атмосфера ҳавосининг ифлосланишининг аҳоли саломатлигига ва санитария турмуш тарзига таъсирини ўрганиш усуллари.

9-мавзу. Атмосфера ҳавоси санитария муҳофазаси бўйича тадбирий чоралар.Зарарли моддаларни ва ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларини атмосфера ҳавосида гигиеник меъёрлаштириш принциплари ва усуллари. Зарарли моддаларни меъёрлаштиришга методологик ёндошиш. Гигиеник меъёрлаштириш принциплари. Максимал бир маротабалик, ўртача суткалик, РЭК меъёрлаштириш кўрсаткичлари. Атмосфера ҳавосидаги зарарли моддаларнинг меъёрлаштиришда қонунчилик. Атмосфера ҳавосининг санитария муҳофазасига қаратилган чора-тадбирлар, асосий босқичлари.

10-мавзу. Аҳоли турар жойлари тупроғини ифлослантирувчи манбалар. Тупроқ тушунчаси ва унинг гигиеник аҳамияти. Халк хўжалигининг ҳозирги шароитда индустирлаш ва кимёлаштириш натижасида тупроқнинг ифлослантирувчи манбалар**.** Тупроқнинг асосий ҳусусиятлари ва уларнинг аҳамияти. Тупроқнинг таркиби ва унинг аҳамияти. Кимёвий ва микробиологик кўрсаткичлар бўйича тупроқнинг санитария ҳолатини баҳолаш.

11-мавзу. Аҳоли турар жойларини санитария тозалаш тизимларини гигиеник баҳолаш. Аҳоли яшайдиган жойларни чиқиндилардан санитария тозалаш услублари ва ундан келиб чиқадиган вазифалар. Аҳоли яшаш жойларда чиқиндиларнинг тўпланишларининг санитария ва эпидемиологик аҳамияти. Чиқиндилар классификацияси ва тўпланиш меъёрлари.

Чиқиндиларнинг йиғиш ва зарарсизлантириш тизимлари.Чиқиндиларни зарарсизлантириш усуллари. Саноат чиқиндиларни зарарсизлантириш усуллари.

12-мавзу. Кимёвий моддаларни тупроқ муҳитида гигиеник меъёрлаштириш. Кимёвий моддаларнинг тупроқ орқали кўчиб ўтиши, унинг инсон организимига таъсири. Тупроқдаги кимёвий моддаларнинг атмосфера ҳавосига кўчиб ўтиши.Тупроқдаги кимёвий моддаларнинг ҳайвонот ва ўсимлик оламига кўчиб ўтиши. Тупроқнинг ифлосланишларида кимёвий манбаларнинг аҳамияти. Кимёвий моддаларнинг тупроқда меъёрини аниқлашнинг асосий усуллари.

9-10 семестр:

13-мавзу. Турар жой биноларини режалаштиришнинг гигиеник асослари. Иситиш, вентиляция, ёритилганликка қўйиладиган гигиеник талаблар. Турар жой биноси ҳақида тушунча ва унинг эволюцияси.Ўзбекистон Республикасида ва хориж элларда турар жой биноларининг гигиеник асослари.Турар жой бинолари ва саломатлик. Турар жой бинолари муаммоларининг ечилишида коммунал гигиена модулининг вазифалари.Турар жой бинолари турлари ва уларга қўйиладиган гигиеник талаблар. Иситишга, вентиляцияга ва ёритилганликка қўйиладиган гигиеник талаблар. Ногирон ва кам ҳаракатланадиган аҳоли гуруҳи фойдаланадиган турар жой ва жамоат биноларини лойиҳалашга қўйиладиган гигиеник талаблар.

14-мавзу. Даволаш профилактика муассасалари режалаштирилиши, қурилиши ва жиҳозланишига қўйиладиган гигиеник талаблар. Даволаш профилактика муассасалларидан хосил бўлувчи чиқиндиларини йиғиш, сақлаш, олиб кетишга қўйиладиган гигиеник талаблар. Даволаш профилактика муассасаларининг (ДПМ) тарихи Ўзбекистонда ДПМларининг тарихи. ДПМларининг қўлланиладиган қонуний меъёрий ҳужжатлар. ДПМларнинг қурилиш тизимлари ва уларни гигиеник қиёсий таснифи. ДПМ умумий тартиби ва хоналарга қўйиладиган гигиеник талаб. ДПМ ички касалликларни тарқалишини олдини олиш чоралари.

15-мавзу. Аҳоли турар жойларини режалаштириши ва қурилишининг гигиеник асослари. Аҳоли турар уйларининг, яшаш жойларининг режалашнинг гигиеник аҳамияти (аэрация, инсоляция, кичик иқлим ва х.к.). Квартал ва кичик туманлари (мавзуларни) тузилиши тўғрисида тушунча. Қурилиш проценти, аҳоли турар жойларини минтақаларга бўлиниши, аҳоли зичлиги нетто ва брутто кўрсатгичи. Шаҳар, қишлоқнинг юзага келишида гуруҳларнинг аҳамияти.

16-мавзу:Шаҳарлар режасида йўл тармоқлари, яшил ўсимликларнинг роли ва гигиеник аҳамияти. Йўл тармоқларини туркумлари. Йўл тармоқларини тузилиши. Ер ости йўл тармоқларига қўйиладиган гигиеник талаблар. Йўл тармоқларининг ободонлаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари. Кўкаламзорлаштиришнинг турлари. Кўкаламзорлаштириш учун ажратилган майдон. Кўкаламзорлаштиришнинг иқлим шароитигава инсон саломатлигига таъсирини баҳолаш. Кўкаламзорлаштиришнинг меъёрлари.

17-мавзу. Физик омилларга қўйиладиган гигиеник талаблар. Ташқи муҳитнинг физик омиллари ва инсон. Шовқин, унинг тавсифи. Шаҳардаги шовқин манбалари ва уларнинг қиёсий характеристикаси. Шовқиннинг аҳоли саломатлигига таъсирини гигиеник баҳолаш. Электр магнит майдонлари (ЭММ) ҳақида тушунча ва уни келтириб чиқарувчи манбалар. ЭММ ва аҳоли саломатлиги. Ташқи муҳитда биологик омилларни меъёрлаштиришнинг методологик услуби ва босқичлари.

18-мавзу. Ташқи муҳит экологияси. Атмосфера ҳавоси гигиенаси соҳасида ДСН. Экология ва аҳоли саломатлиги. Экологик омиллар.Экологик хавф ва унинг турлари. Иқлим омиллари ва уларнинг экологияга таъсири.Экологик холатни ўрганиш ва уни баҳолаш. Атмосфера ҳавоси гигиенаси соҳасида ДСН ва унинг шакллари, ДСН ўтказишда врачнинг хуқуқлари, вазифалар ва бурчлар. Атмосфера ҳавоси гигиенасида ДСН ўтказишнинг ўзига хос томонлари.

3.2. Модулдаги амалий (семинар) машғулотлари мавзулари, ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

3.2.1. Амалий (семинар) машғулотларининг мавзулари рўйхати:

5-6 семестр:

1-мавзу. Ичимлик сувига қўйиладиган гигиеник талаб. Ичимлик суви сифатини эколо-гигиеник баҳолаш услубини ўргатиш. Ичимлик-хўжалик сув таъминоти учун сув маънбаларини танлаш методикаси.

2-мавзу. Очиқ ва ер ости сув таъминоти манбалари атрофида санитария ҳимоя минтақаларини ташкил қилиш. СҲМ чегараларини ҳисоблаш усули билан аниқлаш.

3-мавзу. Ичимлик сувини тозалаш усулларини гигиеник баҳолаш. Асосий ва махсус усулларда қўлланувчи тозалаш қурилмаларини иш самарадорлигини эколого-гигиеник баҳолаш.

4-мавзу. Сув таъминоти маънбаларини ва тозалаш иншоотларини санитар-техник, санитар-топографик, санитар-бактериологик текшириш,

5-мавзу. Сувдан синама олиш, ичимлик суви сифатининг лаборатория таҳлили ва сифатини эколого-гигиеник баҳолаш.

6-мавзу. Сувнинг коагуляцияси. Сувни ишкорийлиги ва қаттиқлигини аниқлаш методикаси. Коагулянтнинг оптимал дозасини аниқлаш.

7-мавзу. Коагуляциянинг самарадорлигини эколого-гигиеник баҳолаш.

8-мавзу. Хлорли оҳактош таркибидаги фаол хлор миқдорини, хлорнинг оптимал дозаси ва қолдиқ хлор миқдорини аниқлаш услуби. Санитария хулосани тузиш.

9-мавзу. Аҳоли яшаш пунктларида сув таъминоти лойиҳаларини санитар экспертизаси ва хулоса бериш.

10-мавзу. Сув ҳавзаларини ифлослантирувчи манбаларни аниқлаш ва уларни сувга ва аҳоли саломатлигига, сувдан фойдаланишга, сув экологиясига таъсирини ўрганиш.

11-мавзу. Чиқинди сувларни тозалаш иншоотларини техник ва гигиеник кўрсаткичлари бўйича самарадорлигини эколого-гигиеник баҳолаш.

12-мавзу. Чиқинди сувлардан намуналар олиш услуби. Чиқинди сувларларни лаборатория таҳлилини ўтказиш. (ҳарорат, ранги, ҳиди, тиниқлиги, муаллақ моддалар, эриган кислород миқдори, КБЭ, оқсил учлиги).

13-мавзу. Чиқинди сувларни сув ҳавзаларига ташлаш шароитларини аниқлаш усуллари. Сув ҳавзалари экологияси муаммоларини ечиш йўлларини ўрганиш. Канализация лойиҳаларини санитария экспертизадан ўтказишда санитария шифокорининг тактикаси.

14-мавзу. Тупроқ муҳитини ифлослантирувчи манбалар ва иншоотларни санитария текширишни ўзига хос томонлари.

15-мавзу. Тупроқдан олинган синамаларни лабораторияда текшириш натижаларига асосланиб физик-кимёвий хусусиятларини гигиеник баҳолаш. Тупроқ муҳитини тозалик даражасини ва санитария тозалаш тизимларини эколого-гигиеник баҳолашга ўргатиш**.**

7-8 семестр:

1-мавзу. Атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи манбалар атрофида ташкил этиладиган санитария ҳимоя минтақаларини (СҲМ) ташкил килинишини гигиеник баҳолашга ўргатиш.

2-мавзу. Стационар назорат постларининг натижалари бўйича АҲ ҳолати эколого-гигиеник баҳолаш, “Чанг гули” ва “Газ гули” тузиш усулларини ўргатиш**.**

3-мавзу.Атмосфера ҳавосидан лаборатория усуллари билан ифлосланишини, тозалаш иншоотларини гигиеник ва техник самарадорлигини эколого-гигиеник баҳолашга ўргатиш.

4-мавзу.Аҳоли яшаш жойларидаги саноат корхоналарини атмофера ҳавосини, аҳоли саломатлигига турмуш шароитига ва экологик ҳолатга таъсирини баҳолаш усулларни ўргатиш**.**

5-мавзу.Тозалаш иншоотларини гигиеник ва техник самарадорлигини эколого-гигиеник баҳолашга ўргатиш.

6-мавзу.Атмосфера ҳавосини автотранспорт билан ифлосланишини эколого гигиеник баҳолаш.

7-мавзу.Атмосфера ҳавосини саноат корхоналари чиқиндилари билан ифлосланишини санитария мухофазалашда лойиҳаларни санитария экспертизаси.

8-мавзу. Турар жой ва жамоат биноларини режалаштиришнинг гигиеник асослари (турар жой, ётоқхоналар, меҳмонхоналар ва казармалар мисолида)

9-мавзу.Аҳолига маиший хизмат курсатиш муассасалари гигиенаси (ҳаммом, чўмилиш бассейнлари, кирхоналарга қўйиладиган гигиеник талаблар)

10-мавзу. Даволаш профилактика муассалари қурилиши, режалаштирилиши ва жиҳозланишига гигиеник талаблар. (юқумли касалликлар шифохоналари,туғруқхоналар ва болалар шифохоналари)

11-мавзу..Даволаш профилактика муассалари қурилиши, режалаштирилиши ва жиҳозланишига гигиеник талаблар. (Соматик шифохоналар)

12-мавзу.Иситиш, вентиляция, ёритилганликка қўйиладиган гигиеник талаблар

13-мавзу.Аҳоли турар жойларини режалаштириши ва қурилишининг гигиеник асослари.

14-мавзу.Қишлоқ аҳоли турар жойларини режалаштиришнинг гигиеник асослари

15-мавзу.Селитеб минтақаларни режалаштиришни гигиеник асослари ва техник-иқтисодий кўрсаткичлари

9-10 семестр:

1-мавзу. СЭХ Коммунал гигиена бўлимида иш юритиш. Коммунал гигиена соҳасида қонунчилик

2**-мавзу.** Даволаш профилактика муассасалари ва уларга куйиладиган гигиеник талаблар (Семинар)

3-мавзу.ЖСН. Тошкент ш.СЭХ санитария-гигиена ва бактериологик лабараторияси иш фаолияти билан танишиши.

4-мавзу.ЖСН. Спорт согломлаштириш мажмуаларини ва спорт иншоатларини санитария текширувдан ўтказиш.

5-мавзу.ЖСН. Аҳоли турар жойларини санитария тозалаш тизимини ташкил қилинишини гигиеник баҳолаш. (Махсустранс)

6-мавзу.ЖСН. Аҳоли турар жойларини санитария тозалаш тизмини ташкиллаштирилганлигини гигиеник баҳолаш. (Тошкент шаҳар Юнус-обод туман чиқинди йиғиш станцияси)

7**-мавзу.** ЖСН. Дори воситаларини тайёрлаш дорихонасиини санитария текшириш.

8-мавзу. ЖСН. Маданий –томошагох ва маърифий оқартув объектларини санитария текшириш.(Ғ.Ғулом номидаги маданият ва истирохат боғи).

9-мавзу.ЖСН. Аҳоли турар жой минтакасида физик омилларни ўрганиш.

10-мавзу. ЖСН. Ташкилий услубий ишлар, СЭХ Коммунал гигиена бўлими ташкилий, режалаштириш, ҳисоб ҳисобга олиш ишларининг ўзига хослиги.

11-мавзу.ЖСН. Экология бўлими иш фаолияти билан танишиш.

12-мавзу. ЖСН. Ер ости сув таъминоти маънбаларининг санитария текшириш.

13-мавзу. ЖСН. Маиший хизмат кўрсатиш муассасаларини санитария текшириш (сарторошхоналар)

14-мавзу. ЖСН. Очиқ сув таъминоти бош иншоотларини санитария текшириш (Қодрия водопровод иншоатлари)

15-мавзу.. ЖСН. Тошкент шаҳар аҳолиси учун ичимлик суви тайёрлайдиган водопровод станцияси билан танишиш. (Боз-су водопровод станцияси)

16-мавзу. ЖСН. Чиқинди сувларини тозалаш аэрация станцияларини санитария-гигиеник текшириш (БСА).

17-мавзу.ЖСН. Чиқинди сувларини тозалаш бош иншоатларини санитария назоратдан ўтказиш (Салар аэрация станцияси).

18-мавзу. Аҳоли турар жойларини режалаштириш гигиенаси.

19-мавзу. ЖСН. Аҳоли турар жойлардаги атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи манбаларни кузатув постлари маълумоти асосида ўрганиш.

20-мавзу.Турар жой ва жамоат бинолари гигиенаси

21-мавзу. Атмосфера ҳавосини санитария муҳофазалаш гигиенаси

22-мавзу.. Маиший хизмат кўрсатиш муассасаларига қўйиладиган гигиеник талаблар(хаммомлар, кирхоналар)

23-мавзу. Сув хавзаларини санитария муҳофазалаш гигиенаси

24-мавзу. Сув ва ичимлик сув таъминоти гигиенаси

3.2.2. Амалий (семинар) машғулотларини ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Амалий машғулотлар мультимедия қурилмалари билан жиҳозланган аудиторияда бир академик гуруҳга бир ўқитувчи томонидан ўтказилади.

Амалий машғулотларни ўтказишда қуйидаги дидактик тамойилларга амал қилинади:

-Амалий машғулотларни мақсадини аниқ белгилаб олиш;

-Ўқитувчининг инновацион педагогик фаолияти бўйича билимларни чуқурлаштириш имкониятларига талабаларда қизиқиш уйғотиш;

-Талабада натижани мустақил равишда қўлга киритиш имкониятини таъминлаш;

-Талабани назарий-методик жиҳатдан тайёрлаш

3.2.3. Модулни ўқитиш давомида эгалланадиган амалий кўникмалар ва компетенциялар

Модул давомида талабалар аҳоли саломатлиги кўрсаткичлари ҳақида тушунча. Коммунал гигиена бўлимлари ва бу бўлимларнинг вазифалари. Бўлимларга хос бўлган вазифалари билан танишиш, текшириш объектлари ҳақида умумий тушунчага эга бўлиш, гигиенада қўлланиладиган профилактик чора тадбирларни ўзлаштириш кўникмаларига эга бўлиши керак.

Модул давомида эгаланадиган амалий кўникмалар рўйхати:

1Аҳолининг касалланишини ўрганиш
2. Ўлим сабабларини ўрганиш
3.СЭХ фаолиятини режалаштириш
4. Соғломлаштириш тадбирларининг комплекс режасини тузиш
5. Йиллик ҳисобот асосида дсэнм-нинг фаолиятини таҳлил қилиш
6. Коммунал объектларнинг қурилиши учун ер майдонини ажратилиши бўйича санитария хулосасини бериш
7. Марказлашган сув таъминоти учун сув манбаидан фойдаланиш мумкинлиги ҳақида хулоса чиқариш
8. Турар-жой бинолари, маданий – маиший объектлар, даволаш-профилактика муассасаларини фойдаланишга қабул қилиш
9. Назорат остидаги объектларда санитария қоидалари ва гигиеник меъёрларнинг бузилганлиги учун маъмурий чоралар ва жарималарни расмийлаштириш
10. Ичимлик сувининг лаборатория текшириши натижаларини баҳолаш
11. Хоналарнинг микроиқлим кўрсаткичларини текшириш ва баҳолаш
12. Хоналарнинг инсоляция, табиий ва сунъий ёруғлик кўрсаткичларини текшириш ва баҳолаш
13.Турар жой бинолари хоналарнинг ҳавонинг ҳаракат тезлигини текшириш ва баҳолаш
14. Хоналарнинг инсоляция, табиий ва сунъий ёруғлик кўрсаткичларини текшириш ва баҳолаш
15. Шовқин ва тебраниш жадаллигини текшириш ва баҳолаш
16. Хоналарни шамоллатиш самарадорлиги ва ҳаво алмашиниш карралигини аниқлаш.

Талабалар аҳолининг санитария эпидемиологик осойишталиги агентлиги коммунал гигиена бўлими фаолияти ҳақида, коммунал гигиенага оид қонуний хужжатлар, СанҚ ва Мларга асосан коммунал объектларда турли гигиеник текширишлар ўтказиш ва меъёрларга солиштириш, огохлантирувчи санитария назорати олиб бориладиган обеъктлар ва уларга берилиши зарур бўлган хулосалар бериш, жорий санитария назорати ва далолатнома тўлдириш қоидалари ҳақидаги билимларни, бошқа фундаментал ва клиник модулларни ўрганишда, шунингдек келгусида олинган билимларни шифокорлик касбий фаолиятида қўллай олиш;

Инсонпарварлик ва раҳмдилликнинг анъанавий тамойилларига таянган ҳолда ўрганилаётган – аҳоли саломатлигини мутсаҳкамлаш йўлида профилактик чора-тадбирларни, санитария оқартирув ишларини олиб бориш, лаборатория текширишлар учун тупроқдан намуна олиш усули, сувни тиниқлигини баҳолаш,тоза ичимлик сувини инсон саломатлигини сақлаш ва мустаҳкамлашда ўрни, сув орқали юқувчи касалликлар профилактикаси бўйича тиббий олий таълим муассасаси секцион залларида юқори одоб-аҳлоқ ҳулқ меъёрларига эга бўлиш компетенцияларини эгаллаши керак.

Модул давомида эгалланадиган компетенциялар (номи, коди) рўйхати:

1. УК 1[1]. Абстракт фикр юритиш, ходисаларни таҳлил ва синтез қилиш қобилиятига эга бўлиш;
2. УК 2. Дунёқарашни шакллантириш учун фалсафий билимларнинг асосларидан фойдаланиш қобилияти;
3. УК 3. Ностандарт вазиятларда ҳаракат қилиш қобилияти, қабул қилинган қарорлар учун ижтимоий ва аҳлоқий жавобгарликни олишга тайёрлик;
4. УК 4. Ўз-ўзини ривожлантиришга, англашга, ўқишга, ижодий салоҳиятдан фойдаланишга тайёрлик;
5. УК 5. Фавқулоддаги вазиятларда биринчи тиббий ёрдам техникасини, ҳимоя усулларини қўллашга тайёрлик;
6. УК 6. Фавқулодда вазиятларда биринчи тиббий ёрдам техникасини, ҳимоя усулларини қўллашга тайёрлик;
7. УКК 1[2]. Касбий фаолиятнинг стандарт вазифаларини ахборот, библиографик манбалар, биотиббиёт терминологияси, ахборот-коммуникация технологиялари ва ахборот хавфсизлигининг асосий талабларини ҳисобга олган ҳолда ҳал қилишга тайёрлик;

[1] УК- умумий компетенция
[2] УКК – умумий касбий компетенция

8. УКК 2. Профессионал фаолиятдаги муаммоларни ҳал қилиш учун оғзаки ва ёзма равишда рус ва хорижий тилларда мулоқот қилишга тайёрлик;
9. УКК 3. Тиббий хужжатларни юритишга тайёргалик;
10. УКК 4. Касбий муаммоларни ҳал қилишда дори воситаларини ва уларнинг комбинацияларини тиббий мақсадларда ишлатишга тайёрлик;
11. УКК 5. Беморларга бирламчи тиббий ёрдам кўрсатишни ташкил етиш ва дастлабки тиббий санитар ёрдам кўрсатишни таъминлашга тайёрлик;
12. УКК 6. Тиббий ёрдам кўрсатишда кўзда тутилган тиббий асбоблардан фойдаланишга тайёрлик.

Модул давомида ўқув (ротация) амалиётни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Талабаларнинг амалиёти лабороторияда ўтказилади. Амалий машғулотда амалий кўникмаларга ўргатиш жараёни батафсил режалаштирилади ва 3 босқични ўз ичига олади:

- Кириш қисми – машғулотнинг мақсади ва вазифалари аниқланади, ўрганилаётган кўникмадан фойдаланишнинг мотивацион асоси, унинг назарий жиҳатлари муҳокама қилинади. Агар техник воситаларни қўллаш талаб этилса (термометр, барометр, газоанализатор.), унда уларнинг таъсир механизми, қўллаш техникаси таништирилади.

- Кўникмани намойиш қилиб бериш ва кўп марта машқ қилиш – бунда кўникмани босқичларга тўғри тақсимлашга алоҳида эътибор қаратилади. Тескари алоқани олгунга қадар, яъни ўрганаётган шахс мустақил, бироқ педагог назорати остида бажара олганда, кўникмани бажаришнинг барча босқичларини умумлаштириш лабороторияда кўп марта машқ қилиш ва фақат кўникмага эга бўлгандан сўнг, ҳар бир босқич намойиш қилинади ва ишлаб чиқилади.

- Хулоса – ўрганаётган шахс билан ушбу кўникманинг аҳамиятини муҳокама қилиш ва уни турли вазиятларда қўллаш. Сўров асосида бирламчи бўғиннинг мақсади ва вазифаларига эришилганлигига ишонч ҳосил қилиш. Ўқитиш жараёнида юзага келган муамммоларни аниқлаш ва ҳал қилиш.

Талабаларга бажарилаётган амаллар алгоритми мавжуд бўлиши лозим (кафедранинг услубий қўлланмасида касбий йўриқномалар батафсил ёритилган, ўқув хонаси деворига схема кўринишида осиб қўйилган бўлиши лозим).Ўқитувчи назорат қилади ва керак бўлганда талабалар ишидаги хатоликларни тўғрилайди. Талаба, унинг хатоси нимада эканлигини, ўқитувчига ва бошқа талабаларга тушунтириб беради ва сўнгра муолажани такрорлайди. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар эксперт сифатида чиқишга ва ўқитилаётган талабанинг амалий кўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашга тайёр бўлишлари лозим.

Машғулот сўнггида ўқитувчи ҳар бир талабанинг амалий кўникмани ўзлаштирганлик даражасини баҳолайди. Талаба амалий кўникмани ўзлаштира олмаган вазиятларда, машғулотдан ташқари вақтда мустақил ўзлаштириш тавсия этилади.

4. Мустақил таълим ва мустақил ишлар, ташкил этиў бўйича кўрсатма ва тавсиялар

4.1.Мустақил таълим учун тавсия этилган мавзулар:

5-6 семестр:

1. Коммунал гигиена модулини ривожланишидаги ватандош олимларнинг ҳиссаларини ўрганиш.
2. Ичимлик суви таъминотининг асосий манбалари ва уларни эколого- гигиеник тавсифлаш.
3. Сув таъминотидаги сувниниг сифатидан келиб чиққан холда ичимлик сувининг сифатини яхшилаш усулларини илмий асослаш.
4. Синамали коагуляция тизимини тузиш.
5. Аҳоли яшаш жойларини қаттиқ маиший чиқиндидан санитария тозалашнинг режасини тузиш.
6. Сув ҳавзаларини ифлослантирувчи маънбаларни эколого-гигиеник тавсифлаш.
7. Чиқинди сувларни тозалаш босқичларини илмий асослаш ва тузиш.
8. Сув ҳавзаларига чиқинди сувларни ташлаш шароитларини аниқлаш.
9. Синамали хлорлаш тизимини тузиш.
10. Чиқинди сувларнинг қиёсий тавфсифлаш тизимини тузиш.

7-8 семестр:

1. Атмосфера ҳавоси гигиенаси муаммоларини ўрганиш бўйича ватандош олимларнинг ҳиссаларини ўрганиш.
2. Атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи асосий манбалари ва уларни эколого-гигиеник тавсифлаш.
3. Атмосфера ҳавосини санитария муҳофазалаш чора тадбирларини илмий асослаш.
4. Атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи манбаларни санитария текшириш тизимини тузиш.
5. Турар жой биноларини санитария текшириш тизимини тузиш.
6. ДПМ қурилиш тизимини гигиеник баҳолаш.
7. ДПМларда ички инфекцияни олдини олиш профилактик чора тадбирларини ишлаб чиқиш.
8. Талабалар турар жойларини санитария текширув далолатномасини тўлдириш.

9. Атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи маънбаларни мустақил равишда санитария тавсилотларини тузиш ва эколого-гигиеник баҳолаш.
10. Атмосфера ҳавосини санитария муҳофазалаш бўйича мустақил равишда адабиётлар асосида профилактиканинг янги самарали усуллари ва йўллари илмий асослаш.

9-10 семестр:

1. Маъмурий минтақа мавзеларини қурилиш тизимини гигиеник баҳолаш.
2. СЭХ коммунал гигиена бўлими иш режасини тузиш.
3.Назорат остидаги коммунал объектларни санитария текширув далолатномасини тўлдириш.
4. Атроф муҳитни ифлослантирувчи маънбаларни мустақил равишда санитария тавсилотларини тузиш ва эколого-гигиеник баҳолаш.
5. Ташқи муҳит объектларининг санитария муҳофазалаш бўйича мустақил равишда адабиётлар асосида профилактиканинг янги самарали усуллари ва йўллари илмий асослаш.
6.СЭХ коммунал гигиена бўлими йиллик ҳисоботини тузиш.
7. СЭХ коммунал гигиена лабораторияси иш режасини тузиш.
8.Ташқи муҳит омилларини тозалик даражаси мониторингини олиб бориш режасини тузиш.
9.Коммунал гигиена бўлимида иш юритиш ҳужжатларини расмийлаштириш.
10.Коммунал объектларнинг эколого-гигиеник картасини тузиш.

4.2. Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг шакллари:

- Коммунал гигиена модули бўйича тавсия этилаётган мустақил ишлар.
- модул тизимида турли хил кейс,
- вазиятли масала;
- кроссвордлар шаклида амалга оширилади.

4.3. Мустақил таълим ва мустақил ишларни ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар:

Коммунал гигиена модули бўйича мустақил иш аудитория ва аудиториядан ташқари ўтказилади.

Талаба мустақил ишини ташкил этишда қуйидаги шакллардан фойдаланилади:

- айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- аудитория машғулотларидан ташқари лабороторияда амалий кўникмаларни педагог назоратида сон ва сифат жихатдан бажариш ва амалий кўникмаларни ўзлаштириш дафтарларида акс эттириш;

- аҳоли орасида санитар оқартув ишларини суҳбат ва маърузаларни ўтказиш;
- айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- берилган мавзу бўйича ахборот (реферат) тайёрлаш;
- модулнинг бўлимлари ёки мавзулари устида махсус ёки илмий адабиётлар (монографиялар, мақолалар) бўйича ишлаш ва маърузалар қилиш;
- вазиятли ва клиник муаммоларга йўналтирилган вазиятли масалалар ечиш;
- CASE (реал клиник вазиятлар ва клиник вазиятли масалалар асосида case-study) ечиш.
- моделлар ясаш, кроссвордлар тузиш, органайзерлар тузиш ва ҳ.к.
-

Коммунал гигиена модули бўйича курс иши режада кўзда тутилмаган.

Модул бўйича талабалар билимини назорат қилиш турлари ва баҳолаш мезонлари

Коммунал гигиена модули бўйича баҳолаш мезонлари ҳақидаги маълумот модул бўйича биринчи машғулотда талабаларга эълон қилинади.

Талабаларнинг модул бўйича ўзлаштириш даражасининг Давлат таълим стандартларига мувофиқлигини таъминлаш учун қуйидаги назорат турлари ўтказилади:

- жорий назорат (ЖН);
- оралиқ назорат (ОН)
- якуний назорат (ЯН);

Модулга ажратилган 14,0 кредитни талаба ЖН давомида йиғади

ЖОРИЙ НАЗОРАТ (ЖН)

ЖНда талабанинг модул мавзулари бўйича билим, амалий кўникма ва компетенцияларни эгаллаш даражасини аниқлаш ва баҳолаб бориш кўзда тутилади. Коммунал гигиена модули бўйича ЖН оғзаки, ўргатувчи-назорат тестлари, тарқатма материаллари билан ишлаш, вазиятли масалалар, муляж ва фантомларда ишлаш маълумотларини ўрганиш, уйга берилган вазифаларни текшириш ва шу каби бошқа шаклларда ўтказилиши мумкин.

Баҳолашда талабанинг билим даражаси, амалий машғулот материалларини ўзлаштириши, назарий материал муҳокамасида ва таълимнинг интерактив усулларида иштирокининг фаоллик даражаси, шунингдек, амалий билим ва кўникмаларни ўзлаштириш даражаси, компетенцияларни эгаллаш (яъни

назарий, аналитик ва амалий ёндошувлар) ҳисобга олинади.

Жорий назоратда талабалар билими таълим моделига асосланган холда қуйидаги босқичларда амалга оширилади: назарий ва амалий қисм (50:50).

Жорий назорат учун ажратилган 14,0 кредит семестрлар бўйича қуйидагича тақсимланади:

5-6 семестр – 4,5 кредит

Жорий назорат – 4,5 кредит;

Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)

7-8 семестр – 4,5 кредит

Жорий назорат – 4,5 кредит;

Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)

9-10 семестр – 5,0 кредит

Жорий назорат – 5,0 кредит;

Якуний назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)

Талаба 5 семестрда белгиланган кредитларни тўплагандан кейин семестр якунида синовли вазифани топширади ва ўтиш (саралаш) балидан ўтсагина кейинги семестрга ўтади. Талаба белгиланган кредитларни тўплагандан кейин семестр якунида ЯН (синов)га киритилади.

Жорий назоратда саралаш (ўтиш) баллидан кам балл тўплаган ва узрли сабабларга кўра назоратларда қатнаша олмаган талабага қайта топшириш учун, навбатдаги шу назорат туригача, сўнгги жорий назорат учун якуний назоратгача бўлган муддат берилади.

Модул бўйича талаба рейтинги қуйидагича аниқланади:

Балл	**ECTS баҳо**	**ECTS нинг таърифи**		**Баҳо**	**Таъриф и**
86-100	A	«аъло» – аъло натижа, минимал ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; муаммоли саволларни аниқлаши, ўз қарашларини илмий-амалий тилда асослаб бера олиши; модулнинг таянч тушунчаларини	5	аъло

			билиши ва уни қисқа вақт ичида илмий ва амалий масалаларни ечишда самарали қўллай олиши; ностандарт вазиятларда муаммоларни мустақил ва ижодий ҳал қила олиш қобилиятини кўрсата олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда тўлиқ бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни тўлиқ эгаллаши; амалий масалаларни қисқа, асосланган ва рационал равишда ҳал этиши; модул дастурида тавсия этилган асосий ва қўшимча адабиётларни тўлиқ ва чуқур ўзлаштириши; модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаш, уларга танқидий баҳо бериш ва бошқа модуллар илмий ютуқларини қўллай олиши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, вазифаларни бажаришда юқори маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
81-85	B	«жуда яхши» – ўртадан юқори натижа, айрим ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; ўз фикрини исботлашда ёки бошқа назарий материални баён қилишда юзага келган ноаниқликларни мустақил бартараф эта олиши; модулнинг таянч тушунчаларини билиши, қисқа вақт ичида илмий ва	4	яхши

			касбий вазифаларни қўйиш ҳамда ҳал қилишда ундан унумли фойдаланиши; стандарт вазиятларда муаммоларни ўқув дастури доирасида мустақил ҳал қила олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда тўлиқ бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни тўлиқ эгаллаши; амалий машғулотларда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни яхши билишини намойиш қилиши, ушбу билимларни янги вазиятларда тўғри (лекин доим ҳам рационал эмас) қўллай олиши, бажарилган иш натижаларини етарли даражада расмийлаштира олмаганлиги; модул дастурида тавсия қилинган асосий адабиётларни ўзлаштириши; ўрганилаётган модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англай олиши ва уларга танқидий баҳо бериши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, вазифаларни бажаришда жуда яхши маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
71-80	С	«яхши» – ўртача натижа, сезиларли ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши, аммо бир оз камчиликлар билан; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; ўз фикрини исботлашда ёки бошқа назарий материални баён қилишда юзага келган ноаниқликларни мустақил бартараф эта олиши;		

			модулнинг таянч тушунчаларини билиши, қисқа вақт ичида илмий ва касбий вазифаларни қўйиш ҳамда ҳал қилишда ундан унумли фойдаланиши; стандарт вазиятларда муаммоларни ўқув дастури доирасида мустақил ҳал қила олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни эгаллаши, аммо бир оз камчиликлар билан; амалий машғулотларда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни яхши билишини намойиш қилиши, ушбу билимларни янги вазиятларда тўғри (лекин доим ҳам рационал эмас) қўллай олиши, бажарилган иш натижаларини етарли даражада расмийлаштира олмаганлиги; модул дастурида тавсия қилинган асосий адабиётларни ўзлаштириши; ўрганилаётган модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англай олиши ва уларга танқидий баҳо бериши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, вазифаларни бажаришда яхши даражага эга бўлиши лозим;		
60-70	D	«қони-қарли» – суст натижа, қўпол камчилик-лар билан	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида етарли билим ҳажмига эга бўлиши; терминологияни ишлатиши, саволларга жавобларни тўғри баён қилиши, лекин бунда айрим хатоларга йўл қўйиши; жавоб беришга ёки айрим махсус кўникмаларни намойиш қилишда қийналганда, модул бўйича асосий тушунчага эга эканлигини намойиш этиши;	3	Қони қарли

			амалий кўникмаларни (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) мустақил аммо ҳатоликлар билан тўлиқ бажара олиши; компетенцияларни мустақил, аммо ҳатоликлар билан эгаллаши; модулининг умумий тушунчалари бўйича қисман билимга эга бўлиши ва уни стандарт (намунавий) вазиятларни ҳал этишда қўллай олиши; педагог ходим ёрдами билан стандарт вазиятларни ҳал эта олиши; ўқилаётган модул бўйича асосий назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаши, уларга баҳо бера олиши; назарий ва амалий машғулотларда педагог ходим раҳбарлигида қатнашиши, вазифаларни бажаришда етарли маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
55-59	E	«ўрта» – минимал натижага тенг	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида қониқарли билим ҳажмига эга бўлиши; терминологияни ишлатиши, саволларга жавобларни тўғри баён қилиши, лекин бунда айрим қўпол хатоларга йўл қўйиши; жавоб беришга ёки айрим махсус кўникмаларни намойиш қилишда қийналганда ва ҳатоларга йўл қўйганда, модул бўйича асосий тушунчага эга эканлигини намойиш этиши; амалий кўникмаларни (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) мустақил эмас ва ҳатоликлар билан тўлиқ бажара олиши; компетенцияларни мустақил эмас ва ҳатоликлар билан эгаллаши; модулининг умумий тушунчалари бўйича қисман билимга эга бўлиши ва уни стандарт (намунавий) вазиятларни ҳал этишда қўллай олиши;		

			педагог ходим ёрдами билан стандарт вазиятларни ҳал эта олиши; ўқилаётган модул бўйича асосий назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаши, уларга баҳо бера олиши; назарий ва амалий машғулотларда педагог ходим раҳбарлигида қатнашиши, вазифаларни бажаришда етарли маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
31-54	FX	«қониқар-сиз» – минимал даражадаги билим-ларни олиш учун қўшимча мустақил ўзлаш-тириши зарур	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида фақат айрим фрагментар билимларга эга бўлса; илмий терминларни ишлата олмаса ёки жавоб беришда жиддий мантиқий хатоларга йўл қўйса; назарий ва амалий машғулотларда пассив қатнашиб, вазифалар бажариш маданиятининг паст даражасига эга бўлса; амалий кўникмаларга ва компетенцияларга эга бўлмаса, ўз хатоларини ҳатто педагог ходим тавсиялари ёрдамида ҳам тўғрилай олмаса.	2	Қони қарсиз
0-30	F	«мутлоқ қониқар-сиз» – тўлиқ қайта ўзлаш-тириши лозим	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида фақат айрим фрагментар билимларга эга бўлса; терминларни ишлата олмаса ёки жавоб беришда жиддий ва қўпол мантиқий хатоларга йўл қўйса ёки умуман жавоб бермаса; назарий ва амалий машғулотларда пассив қатнашиб, вазифалар бажариш маданиятининг паст даражасига эга бўлса ёки умуман бажармаса; амалий кўникмаларга ва компетенцияларга эга бўлмаса, ўз хатоларини ҳатто педагог ходим тавсиялари ёрдамида ҳам тўғрилай олмаса.		

ОРАЛИҚ НАЗОРАТ (ОН)

ОНда талаба томонидан модулнинг бир неча мавзуларни ўз ичига олган бўлими ёки қисми бўйича билим ва амалий кўникмаларни ўзлаштириш даражаси баҳоланади.

Коммунал гигиена модули бўйича бўйича ОН семестрда бир ва икки мартагача ўтказилади. ОНга ЖН бўйича тегишли кредитларни тўплаган талабалар киритилади. ОН кафедра мажлисининг қарори билан оғзаки ёки тест (OSKE) шаклларида ўтказилади. ОНда саралаш бали (55балл) йиға олмаган талаба якуний назоратга қўйилмайди.

Оралиқ назоратни ўтказиш жараёни кафедра мудири томонидан тузилган комиссия иштирокида даврий равишда ўрганиб борилади ва уни ўтказиш тартиблари бузилган ҳолларда, оралиқ назорат натижалари бекор қилинади ва оралиқ назорат қайта ўтказилади.

ЯКУНИЙ НАЗОРАТ

ЖНга ажратилган кредитларни тўлиқ тўплаган талаба ЯНга киритилади. ЯНда талабанинг билим, кўникма ва малакалари модулнинг умумий мазмуни доирасида баҳоланади. ЯН модул бўйича ўқув машғулотлари тугаганидан сўнг 2-этапда олинади, 1-этап - кафедрада OSCE шаклида, 2-этап тест марказида ўтказилади. ЯНда 55 саралаш баллини йиға олмаган талаба ЯНдан ўтмаган ва модулни ўзлаштирмаган деб ҳисобланади, ЖНда тўлиқ кредитни йиғган бўлса ҳам).

Таълим муассасаси ректорининг буйруғи билан ички назорат ва мониторинг бўлими раҳбарлигида тузилган комиссия иштирокида ЯНни ўтказиш жараёни даврий равишда ўрганиб борилади ва уни ўтказиш тартиблари бузилган ҳолларда ЯН натижалари бекор қилинади ва қайта ўтказилади.

Касаллиги сабабли ЯНдан ўтолмаган талабаларга факультет декани фармойиши асосида, ўқишни бошлаганидан сўнг икки ҳафта муддатда топширишга рухсат берилади.

Семестр якунида ЯНдан ўтолмаган талаба академик қарздор ҳисобланади.

Академик қарздор талабаларга семестр тугаганидан кейин қайта ўзлаштириш учун бир ой муддат берилади. Шу муддат давомида модулни ўзлаштира олмаган талаба факультет декани тавсиясига кўра белгиланган тартибда ректорнинг буйруғи билан талабалар сафидан четлаштирилади.

Талаба назорат натижаларидан норози бўлса, модул бўйича назорат тури натижалари эълон қилинган вақтдан бошлаб бир кун мобайнида факультет деканига ариза билан мурожаат этиши мумкин. Бундай ҳолда факультет

деканининг тақдимномасига кўра ректор буйруғи билан 3 (уч) аъзодан кам бўлмаган таркибда апелляция комиссияси ташкил этилади.

Апелляция комиссияси талабаларнинг аризаларини кўриб чиқиб, шу куннинг ўзида хулосасини билдиради.

Баҳолашнинг ўрнатилган талаблар асосида белгиланган муддатларда ўтказилиши ҳамда расмийлаштирилиши факультет декани, кафедра мудири, ўқув бўлими ҳамда ички назорат ва мониторинг бўлими томонидан назорат қилинади.

5. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари

5.1. Асосий адабиётлар:

1. Искандаров Т.И., Отабаев Ш.Т., Искандарова Г.Т. Коммунал гигиена. Дарслик - Тошкент. “Янги аср авлоди нашриёти”. 2019 й.
2.Отабаев Ш.Т., Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т. Коммунал гигиена. Дарслик - Тошкент. “Янги аср авлоди нашриёти”. 2010 й.
3. Отабоев Ш.Т., Искандаров Т.И.. Коммунал гигиена. Дарслик(лотин)- Тошкент. “Янги аср авлоди нашриёти”.2007 й.
4.Искандаров Т.И. таҳрири остида Коммунал гигиена фанидан амалий машғулотлар учун қўлланма (лотин)- Тошкент “Янги аср авлоди нашриёти”. 2008 й.

5.2. Қўшимча адабиётлар:

1. Искандарова Г.Т., Искандаров Т.И., Романова Л.Х. “Янги маҳаллий пестицидларнинг гигиена ва токсикологияси”. Ўқув услубий қўлланма. – Тошкент.СГККИТТИ нашриёти. 2016 й.
2. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Романова Л.Х. Гигиена и токсикология новых пестицидов. Учебно-методическое пособие.- Тошкент. СГККИТТИ нашриёти. 2014 г.
3. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Романова Л.Х. “Методология комплексного и ускоренного нормирования пестицидов в объектах окружающей среды” Методологическое пособие. -Ташкент. СГККИТТИ нашриёти. 2014 г.
4. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Ибрагимова Г.З. “Гигиенические нормы годовой минимальной потребности предметов санитарии, гигиены для населения”. СанПиН РУз №0323-15.- Ташкент. 2015 г.
5. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Романова Л.Х. “Гигиеническая классификация пестицидов по токсичности и опасности”. СанПиН РУз №0321-15- Ташкент. 2015 г.
6. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Романова Л.Х. “Пестицидларнинг заҳарлилиги ва хавфлилиги бўйича гигиеник тавсифи”. ЎзР СанҚ ваМ №0321-15- Тошкент. 2015 й.

7. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Романова Л.Х., Саримсаков А.Х., Сирождинов Ш., Норматова Ш.А. “Атроф муҳитда ва озиқ- овқат махсулотларида пестицидларнинг гигиеник меёрлари”. ЎзР СанҚ ваМ №0303-13 га 1-чи қўшимча -Тошкент. 2015 й.
8. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Магай М.П., Ташпулатова Г.А.., Адилов У.Х. “Санитарные нормы общей и локальной шум на рабочих местах”. СанПиН РУз №0325-16 -Ташкент. 2016 г.
9. Искандаров Т.И., Искандарова Г.Т., Магай М.П., Ташпулатова Г.А.., Адилов У.Х. “Санитарные нормы общей и локальной вибрации на рабочих местах”. СанПиН РУз №0326-16 -Ташкент 2016 г.
10. Под редакцей Мазаева В.Т.Коммунальная гигиена. Учебник. част 1. (рус). -Москва.”ГЭОТАР-Медиа”.2005 г.
11. Под редакцей Мазаева В.Т.Коммунальная гигиена. Учебник. част 2. (рус). -Москва.”ГЭОТАР-Медиа”.2007 г.
12. Под редакцей ГончарукЕ.М. Коммунальная гигиена.-Киев. 2007 г.Здоровья.
13. ГОСТы РУз, СанПиНы, КМК, СП, приказы.
14. Законодательные документы: “Об охране здоровья граждан”, “Трудовой кодекс”, “О Санитарно- эпидемиологическом благополучие населения РУЗ”.
15. Тексты лекции по коммуналной гигиены –Ташкент. 2009 г.

5.3.Интернет сайтлари:

1. Tma.uz. resursi
2. htth: //lib.ipin.ru/offer-50909.html,
3. htth: //www.knizhniy.om/offers/73679.html,
4. http: //www.intersen.ru/gig_om/gig.html
5. www.ziyonet.uz;
6. www.lex.uz;
7. www.gov.uz.

“КОММУНАЛ ГИГИЕНА” МОДУЛИДАН СИЛЛАБУС

“Коммунал гигиена” модулидан силлабус		
Модулнинг тўлиқ номи	**Коммунал гигиена**	
Модул коди: 2.31	Кредит ҳажми: 14,0 Шундан: *5-6 семестр – 4,5 кредит* Жорий назорат – 4,5 кредит; Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий) *7-8 семестр – 4,5 кредит*	Модул ўтилиш даври: 5-6-7-8-9-10 семестрлар

	Жорий назорат – 4,5 кредит; Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий) *9-10 семестр – 5,0 кредит* Жорий назорат – 5,0 кредит; Якуний назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)	
Таълим йўналиши	5510300 – «Тиббий профилактика иши»	3-5 босқич бакалаврлари
Модулнинг давомийлиги	54 кун	
Ўқув соатлари хажми:	Жами соат:	504
	Шунингдек:	
	маъруза	36
	амалий машғулот	288
	мустақил таълим	180
Ўқув модулининг статуси	Умумкасбий модуллар блоки	
ОТМ номи, манзили	Фаробий 2 уй	
Кафедра номи	Коммунал ва меҳнат гигиенаси	
Мазкур курснинг ўқитувчилари ҳақида маълумот	Маърузачиларнинг Ф.И.Ш. Амалий машғулот ўтказувчиларнинг Ф.И.Ш.	E-mail: E-mail:
Машғулот вақти ва жойи		
Модулнинг мазмуни	Коммунал гигиена модули бўлажак мутахассисни тайёрлашнинг асоси босқичиларидан бири ҳисобланади ва талабалар томонидан атроф мухитда бўлаётган муаммоларни аниқ тасаввур қилиш, инсон организмига салбий таъсир этувчи омиллар ва касалликларни олдини олиш ва ташқи муҳитни санитария муҳофазалаш буйича профилактик чора тадбирларни ишлаб чиқиш модули бўлиб ҳисобланади.	
Пререквизитлар	микробиология, атроф муҳит гигиенаси, кимё, нормал физиология анатомия фанлари назарий қисми ҳисобланади.	
Постреквизитлар	Коммунал гигиена модули кейинчалик овқатланиш гигиенаси, болалар ва ўсмирлар гигиенаси, эпидемиология, меҳнат гигиенаси, ҳарбий гигиена, радиацион гигиена модуллари учун назарий замин бўлиб хизмат қилади.	
Модулнинг мақсади	Талабаларда коммунал гигиенанинг дастлабки илмий асослари, гигиеник текшириш усуллари ва соғломлаштириш тадбирларининг асосий принципларини талабалар томонидан ўзлаштирилиши таъминлаш ҳисобланади.	
Модулнинг вазифалари	- коммунал гигиенанинг асослари билан таништириш; -коммунал гигиенанинг ҳар бир бўлимини асосий хусусиятлари билан таништириш; -энг долзарб коммунал гигиеник ва экологик муаммолар билан таништириш; -гигиеник текшириш усуллари билан таништириш асослари -одам организми ва атроф муҳит билан ўзаро таъсирланиш асослари, гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асослари билан таништириш.	

	-инсон организмига атроф муҳит омиллари салбий таъсирини камайтиришга қаратилган профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш асослари билан таништиришдан иборат.
Модул бўйича талабалар билими, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар	***Талаба:*** ***6 семестр якунида:*** − коммунал гигиена модулининг ривожланиш босқичлари ва усуллари; − коммунал гигиена шифокорининг профессионал хизматлари; − коммунал гигиена шифокор касбига малакавий ва аҳлоқий талаблар; − аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадида ичимлик сувига ва сув ҳавзаларига боғлиқ бўлган турли касалликларини олдини олиш, ичимлик суви ва сув ҳавзаларини экологик ҳолатни баҳолаш; − аҳоли яшаш жойларида санитария шароитларни хусусан сув таъминотини яхшилаш учун керак бўладиган гигиеник меёрларни ва профилактик тадбирлар коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни; − сув ҳавзаларини санитария муҳофазалашдаги профилактик чора тадбирларнинг ўрни − коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси; - операцион тизимлар, электрон почта, конференциялар ва тақдимотларни ташкиллаштириш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши;*** - коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни; - коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси; - коммунал гигиена, ичимлик суви гигиенаси ва сув ҳавзаларини санитария муҳофазалаш гигиенаси бўлимларининг мақсади ва вазифаларини; - ичимлик суви ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини; - ичимлик сувининг организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни; - гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини;- ***билиши ва улардан фойдалана олиши***; - ичимлик суви, сув таъминоти маънбаларидан,сув ҳавзалари сувидан ва чиқинди сувлардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш; - ичимлик суви таъминоти маънбалари, водопровод иншоатларида, чиқинди сувларни тозалаш станцияларида давлат санитария назорати текширувини режалаштириш; - ичимлик суви,сув таъминоти маънбаларидан, сув ҳавзалари сувидан ва чиқинди сувлардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш; - ичимлик суви таъминоти ва сув ҳавзалари гигиенаси бўйича экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора –тадбирларни ишлаб чиқиш; - аҳоли ўртасида ичимлик суви ва сув ҳавзаларига боғлиқ

	масалалар бўйича санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш; - сув таъминоти маънбаларини ва сув ҳавзаларини санитария муҳофазалаш бўйича профилактик чора- тадбирларни ишлаб чиқиш; - сув таъминоти маънбаларини ва сув ҳавзаларини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш; - водопровод иншоатларини ва чиқинди сувларни тозалаш станцияларини санитар текшириш ва тавсифлашни; - лаборатория текширишлари учун турли манбалардан сув намуналарини олиш, сувнинг органолептик хоссаларини аниқлашни; - аҳолини ичимлик сувига ва сув ҳавзаларига боғлиқ экологик хавф мониторингини ўтказиш бўйича ***малакаларига(шу жумладан амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.*** ***8 семестр якунида:*** − аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадида атмосфера ҳавосига боғлиқ бўлган турли касалликларини олдини олиш, экологик ҳолатни баҳолаш; − аҳоли яшаш жойларида санитария шароитларни яхшилаш учун керак бўладиган гигиеник меёрларни ва профилактик тадбирлар коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни; − атмосфера ҳавоси ва турар жой ва жамоат бинолари гигиенасини ўрганишнинг мақсади, вазифаси; − атмосфера ҳавоси гигиенасида коммунал гигиена врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини − маъмурий худудда жойлашган атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи маънбалар ва коммунал объектларни (турар жой ва жамоат бинолари) давлат санитария назоратидан ўтказишни − ЎзР тиббиёт соҳасининг ривожланиш стратегияси ва бошқарув тузилмаси (концепция, тамойиллар, асосий йўналишлари) ҳақида; − соғлиқни сақлаш тизими ва уларда олиб борилаётган ислоҳотлар ҳақида; − соғлиқни сақлашни ривожлантиришнинг асосий сиёсий тамойиллари, стандартлари, истиқболлари тўғрисида; − касалликларнинг профилактикаси жараёнида компьютер технологияларининг ўрни, асосий элементлари, Интернет воситалари, ахборотлар қидириш, маълумотларни сақлаш ҳақида; - операцион тизимлар, электрон почта, конференциялар ва тақдимотларни ташкиллаштириш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши;*** - коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни; - атмосфера ҳавоси гигиенаси бўлимининг мақсади, вазифаси; - назорат объектлари (атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи маънбалар,турар жой ва жамоат бинолари), коммунал гигиена бўйича врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини маъмурий

	худудда жойлашган коммунал объектларни давлат санитария назоратидан ўтказишни; - атмосфера ҳавосининг гигиенаси, турар жой ва жамоат бинолари гигиенаси бўлимларининг мақсади ва вазифаларини; - атмосфера ҳавоси ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини; - турар жой ва жамоат бинолари микроиқлими кўрсаткичларининг инсон организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни; - гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини; - атмосфера ҳавосида ифлослантирувчи моддаларнинг гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асосларини ***билиши ва улардан фойдалана олиши***; - атмосфера ҳавосидан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш; - турар жой биноларининг қурилишида янги қурилиш материаллари қўллаш даврида модулнинг замонавий вазифалари, санитария ва коммунал гигиена соҳасида давлат санитария назорати амалиёти илмий асослари гигиеник меёрлаштириш йўлида тадқиқотларни кенгайиши ва мукамаллаштирилиши соҳасида; - турар жой ва жамоат бинолари гигиенасида давлат санитария назорати текширувини режалаштириш; - атмосфера ҳавоси ва турар жой жамоат биноларидан ҳаводан, физик омиллардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш; - атмосфера ҳавосига боғлиқ экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора –тадбирларни ишлаб чиқиш; - атмосфера ҳавосини санитария муҳофазалаш бўйича аҳоли ўртасида санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш; - атмосфера ҳавосини санитар-муҳофазалаш бўйича профилактик чора- тадбирларни ишлаб чиқиш; - атмосфера ҳавоси ва турар жой, жамоат биноларини санитария ҳолатини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш; - турар жой ва жамоат бинолари объектларни санитар текшириш ва тавсифлашни; - хона ҳавосининг микроиқлим кўрсаткичларини ўлчаш ва баҳолашни; - лаборатория текширишлари учун атмосфера ҳавосидан намуналарини олиш, ҳавонинг ифлосланиш даражасини аниқлашни; - лаборатория текширишлари учун тупроқ намуналарини олиш ва уларни текширишга тайёрлашни; - атмосфера ҳавосини экологик хавф мониторингини ўтказиш бўйича ***малакаларига(шу жумладан амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.*** ***10 семестр якунида:*** – аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадида табиий ва

	антрапоген омиллар билан боғлиқ бўлган турли касалликларини олдини олиш, экологик ҳолатни баҳолаш; − аҳоли яшаш жойларида санитария шароитларни яхшилаш учун керак бўладиган гигиеник меёрларни ва профилактик тадбирлар коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни; − назорат объектларида коммунал гигиена бўйича врачларнинг ДСН бўйича иш юритиш шакл ва усулларини − маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда огоҳлантирувчи санитария назоратидан ўтказишни − маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда жорий санитария назоратидан ўтказишни − ЎзР тиббиёт соҳасининг ривожланиш стратегияси ва бошқарув тузилмаси (концепция, тамойиллар, асосий йўналишлари) ҳақида; − соғлиқни сақлаш тизими ва уларда олиб борилаётган ислоҳотлар ҳақида; − соғлиқни сақлашни ривожлантиришнинг асосий сиёсий тамойиллари, стандартлари, истиқболлари тўғрисида; − касалликларнинг профилактикаси жараёнида компьютер технологияларининг ўрни, асосий элементлари, Интернет воситалари, ахборотлар қидириш, маълумотларни сақлаш ҳақида; - операцион тизимлар, электрон почта, конференциялар ва тақдимотларни ташкиллаштириш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши;*** - коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни; - коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси; - коммунал гигиена бўйича назорат объектларида врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини - маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда огоҳлантирувчи санитария назоратидан ўтказишни; - маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда жорий санитария назоратидан ўтказишни; - коммунал гигиена ва унинг ҳар бир бўлимининг мақсади ва вазифаларини; - атроф муҳит ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини; - атроф муҳит омилларининг организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни; - гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини; - атроф муҳит омилларини гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асосларини ***билиши ва улардан фойдалана олиши***; - атроф муҳит объект (сув, тупроқ, ҳаво, физик омиллар ва х.о.) ларидан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш; - халқ хўжалиги тармоқларини кимёлаштириш даражасини ривожланиши даврида модулнинг замонавий вазифалари,

	санитария ва коммунал гигиена соҳасида давлат санитария назорати амалиёти илмий асослари гигиеник меёрлаштириш йўлида тадқиқотларни кенгайиши ва мукамаллаштирилиши соҳасида; - коммунал объектларда давлат санитария назорати текширувини режалаштириш; - ташқи муҳит объект (сув, тупроқ, ҳаво, физик омиллар ва х.о.) ларидан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш; - экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора –тадбирларни ишлаб чиқиш; - аҳоли ўртасида атроф муҳитни муҳофазалаш бўйича санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш; - ташқи муҳитни санитар-муҳофазалаш бўйича профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш; - атроф муҳит омилларини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш; - объектларни санитар текшириш ва тавсифлашни; - хона ҳавосининг микроиқлим кўрсаткичларини ўлчаш ва баҳолашни; - лаборатория текширишлари учун турли манбалардан сув, тупроқ, чиқинди сув ва атмосфера ҳавосидан намуналарини олиш, уларнинг сувнинг органолептик хоссаларини аниқлашни; - лаборатория текширишлари учун тупроқ намуналарини олиш ва уларни текширишга тайёрлашни; - экологик хавф мониторингини ўтказиш бўйича ***малакаларига(шу жумладан амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***
Таълим бериш усуллари	Маъруза, амалий машғулотлар.
Таъминот	видеофильмлар, мультимедияли ва ўқитувчи компьютер дастурлардан, ўқитиш методикасидаги янги технологиялардан, мавзулар бўйича назарий билимларни сўрашдан фойдаланилади; бакалаврларнинг мустақил иши, индивидуал ва гуруҳли презентациялар, уйга берилган вазифаларни тайёрлаш, рефератлар ёзиш, тестлар, вазиятли масалалар ва бошқалар.

Ўқитиш натижалари:

Модулни якунлаганда талаба билади:

6 семестр якунида:

1. Коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
2. Коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси;
3. Коммунал гигиена, ичимлик суви гигиенаси ва сув ҳавзаларини санитария муҳофазалаш гигиенаси бўлимларининг мақсади ва вазифаларини;
4. Ичимлик суви ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини;

5. Ичимлик сувининг организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни;
6. Гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини;

8 семестр якунида:

7. Коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
8. Атмосфера ҳавоси гигиенаси бўлимининг мақсади, вазифаси;
9. Назорат объектлари (атмосфера ҳавосини ифлослантирувчи маънбалар,турар жой ва жамоат бинолари), коммунал гигиена бўйича врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларни давлат санитария назоратидан ўтказишни;
10. Атмосфера ҳавосининг гигиенаси, турар жой ва жамоат бинолари гигиенаси бўлимларининг мақсади ва вазифаларини;
11. Атмосфера ҳавоси ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини;
12. Турар жой ва жамоат бинолари микроиқлими кўрсаткичларининг инсон организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни;
13. Гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини;
14. Атмосфера ҳавосида ифлослантирувчи моддаларнинг гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асосларини

10 семестр якунида:

15. Коммунал гигиена модулини гигиена модуллари мажмуида тутган ўрни;
16. Коммунал гигиена модулининг мақсади, вазифаси;
17. Коммунал гигиена бўйича назорат объектларида врачларнинг иш юритиш шакл ва усулларини
18. Маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда огоҳлантирувчи санитария назоратидан ўтказишни;
19. Маъмурий худудда жойлашган коммунал объектларда жорий санитария назоратидан ўтказишни;
20. Коммунал гигиена ва унинг ҳар бир бўлимининг мақсади ва вазифаларини;
21. Атроф-муҳит ва одам организмининг ўзаро боғлиқлигининг асосларини;
22. Атроф-муҳит омилларининг организмга таъсир этиш хусусиятлари, ижтимоий-гигиеник омилларни;
23. Гигиеник ва соғломлаштирувчи тадбирларни ташкил қилиш ва ўтказишнинг асосий принципларини;
24. Атроф-муҳит омилларини гигиеник меъёрлаштириш ва регламентлаштиришнинг асосларини

Модулни якунлаганда талаба бажара олади:

1. Хоналар микроиқлими кўрсаткичларини текшириш (ҳаво ҳарорати, намлиги, ҳавонинг ҳаракат тезлиги) ва гигиеник баҳолаш асослари.
2. Хоналар ҳавосининг тозалигини тезкор усулда текшириб баҳолаш асослари.
3. Органолептик текшириш усули ёрдамида сувни сифатини баҳолаш.
4. Лаборатория текширишлар учун тупроқдан намуна олиш усули ва тупроқнинг тозалик даражасини баҳолашни .
5. Чиқинди сувлардан намуналар олиш усуллари ва оргонолептик, санитар токсикологик, умумсанитар ва микробиологик кўрсаткичларини аниқлаш ва гигиеник баҳолаш.
6. Коммунал объектларнинг лойиҳаларини санитария экспертизадан ўтказиш ва лойиҳа бўйича хулоса бериш.
7. Ичимлик суви, сув таъминоти маънбаларидан,сув ҳавзалари сувидан ва чиқинди сувлардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш.
8. Ичимлик суви таъминоти маънбалари, водопровод иншоатларида, чиқинди сувларни тозалаш станцияларида давлат санитария назорати текширувини режалаштириш.
9. Ичимлик суви,сув таъминоти маънбаларидан, сув ҳавзалари сувидан ва чиқинди сувлардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш.
10. Ичимлик суви таъминоти ва сув ҳавзалари гигиенаси бўйича экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора –тадбирларни ишлаб чиқиш.
11. Аҳоли ўртасида ичимлик суви ва сув ҳавзаларига боғлиқ масалалар бўйича санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш.
12. Сув таъминоти маънбаларини ва сув ҳавзаларини санитария муҳофазалаш бўйича профилактик чора- тадбирларни ишлаб чиқиш.
13. Сув таъминоти маънбаларини ва сув ҳавзаларини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш.
14. Водопровод иншоатларини ва чиқинди сувларни тозалаш станцияларини санитар текшириш ва тавсифлашни.
15. Лаборатория текширишлари учун турли манбалардан сув намуналарини олиш, сувнинг органолептик хоссаларини аниқлашни.
16. Аҳолини ичимлик сувига ва сув ҳавзаларига боғлиқ экологик хавф мониторингини ўтказиш.
17. Атмосфера ҳавосидан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларини интерпретация қилиш, экологик ҳолатни баҳолаш.
18. Турар жой ва жамоат бинолари гигиенасида давлат санитария назорати текширувини режалаштириш.
19. Атмосфера ҳавоси ва турар жой жамоат биноларидан ҳаводан, физик омиллардан олинган синамаларни лаборатория текширув натижаларидан фойдаланиш.

20. Атмосфера ҳавосига боғлиқ экологик вазиятни тўғри баҳолаш ва барқарорлаштириш бўйича чора –тадбирларни ишлаб чиқиш.
21. Атмосфера ҳавосини санитария муҳофазалаш бўйича аҳоли ўртасида санитария-оқартув ишларини ташкил қилиш.
22. Атмосфера ҳавосини санитар-муҳофазалаш бўйича профилактик чора-тадбирларни ишлаб чиқиш.
23. Атмосфера ҳавоси ва турар жой, жамоат биноларини санитария ҳолатини баҳолаш бўйича визуал, инструментал, ҳисоблаш ва лаборатория текширишларини бажариш.